

Forord

Hvad skal vi med herregårde? Der er knap 730 af dem, så mon ikke vi godt kan undvære nogle stykker? Og hvorfor skulle disse steder og deres historie overhovedet være så vigtig? Fordi historien om de danske herregårde er en af de vigtigste signaturfortællinger om livet på landet gennem tiden. Herregårdene, der ligger som et fintmasket net spredt ud over hele landet, var de steder, hvor udvikling inden for politik, filosofi, uddannelse, landbrug, kunst og kultur blev skabt og understøttet. Herregårdene var centre for lokaladministration og for lov og ret, og der blev eksperimenteret med udvikling af nye landbrugsmetoder, nye byggeskikke og arkitektur, tidlig industri med mere. De var desuden nogle af de største arbejdspladser på landet helt frem til midten af 1900-tallet og dannede som sådanne ramme om mange menneskers liv fra vugge til grav – lige fra tjenestepigerne, lugekoner og køkkenpigerne over skov- og markarbejderne, kuskene, tjenerne og daglejerne til herskabet, som udgjorde den mindste gruppe af herregårdens mange mennesker.

Rollen som en af samfundets/landområdernes – privilegerede – hjørnesteen havde herregårdene helt frem til starten af forrige århundrede. Traditionelt

trækker man grænsen for nøjagtig 100 år siden, nemlig ved oktober 1919, hvor Lensafsløsningsloven blev vedtaget. Loven, der var en del af en større samling jordlove, pålagde de berørte godsejere, majorats-ejerne, at afgive en del af deres jord til statshusmandsbrug, ligesom beskatningen og arvelovgivningen på herregårdene blev markant ændret. Det fik konsekvenser for en lang række adelige slægter, som i de efterfølgende år måtte ændre deres livsstil radikalt. For nogle betød den udvikling, som loven satte i gang, at de blev nødsaget til at sælge deres godser, som for manges vedkommende havde været i familiens eje i generationer. Lensafsløsningsloven kom således på mange måder til at markere afslutningen på den fremtrædende samfundsrolle, der, som anført ovenfor, var kommet herregårdene til del gennem århundreder – såvel økonomisk som socialt og kulturelt.

Alligevel står herregårdene og historien om dem i dag tilbage som en af grundstenene i vores fælles danske kulturarv og identitet. Selvom der er mange af dem, kan vi ikke undvære en eneste en. Dels fordi herregårdene sammen med de middelalderlige kirker er Danmarks bidrag til verdens samlede bygnings-

kultur før 1900. Dels fordi netop mængden udgør et enestående sammenligningsgrundlag og en værdifuld ressource, som – over et langt tidsspann – viser nuancerne og variationer i en helt særlig bygningsarv, der ikke findes så righoldigt repræsenteret inden for ret mange andre danske bygningskategorier – måske lige bortset fra de omtalte middelalderlige kirker.

Herregårdene kan derfor netop i kraft af deres lange, sammenhængende historie om mange forskellige samfundsgrupper og deres grundfæstede rod i fortiden skabe formål, identitet og gode modfortællinger på landet. De er et middel mod historieløshed og en forudsætning for dannelsen af det enkelte menneskes identitet. Et menneske uden historie – som for eksempel en person med demens – bliver hurtigt ukendelig for sin familie og dem, der holder af vedkommende. Historieløsheden gør os lette at manipulere med og fratager os muligheden for at opleve mening med livet. Man kan med Michael Böss' ord ligefrem sige, at et samfund uden erindring hurtigt vil falde fra hinanden.

Gammel Estrup Danmarks Herregårdsmuseum arbejder dagligt med herregårdens historie i fortid og nutid, og museets vedholdende arbejde med at

forske i, formidle, indsamle, bevare, dokumentere og registrere herregårdens historie fortsætter ufortøvet i år. Således også indsamling af ny viden om konsekvenserne af Lensafsløsningsloven, der – i anledning af, at det i 2019 er 100 år siden, den blev vedtaget – er genstand for en nærmere undersøgelse gennem et fagfællebedømt tema i denne udgave af *Herregårdshistorie*. Læseren får via dette tema indsigt i nye og hidtil ukendte sider af historien, da et overflødhedshorn af de fremmeste eksperter på området har underkastet loven og dens konsekvenser et grundigt og hårdt tiltrængt eftersyn.

Også andre interessante aspekter af herregårdens historie får en spændende og grundig behandling i denne udgave. Således får man nyt at vide om herregårde og kaniner til nytte og pynt, om værnemagtens herregårdsbeslaglæggelser i de sidste år af Anden Verdenskrig, om adel, magt og mode, om en pietistisk prinsesse i Nordjylland med meget mere.

God fornøjelse med læsningen!

Gammel Estrup den 28. august 2019
Britta Andersen, museumsdirektør